

Kuświk H., Bednorz L., Mielcarski Cz., Rudnicka-Sterna W.,
Stefanek W., Urbański P., Wyrzykiewicz-Raszewska M.

**SZATA ROŚLINNA I PROBLEMY JEJ OCHRONY
W PUSZCZY BIENISZEWSKIEJ KOŁO KONINA**

**The vegetation cover and problems concerning it's protection
in the Bieniszewski Wilderness near Konin**

Abstract

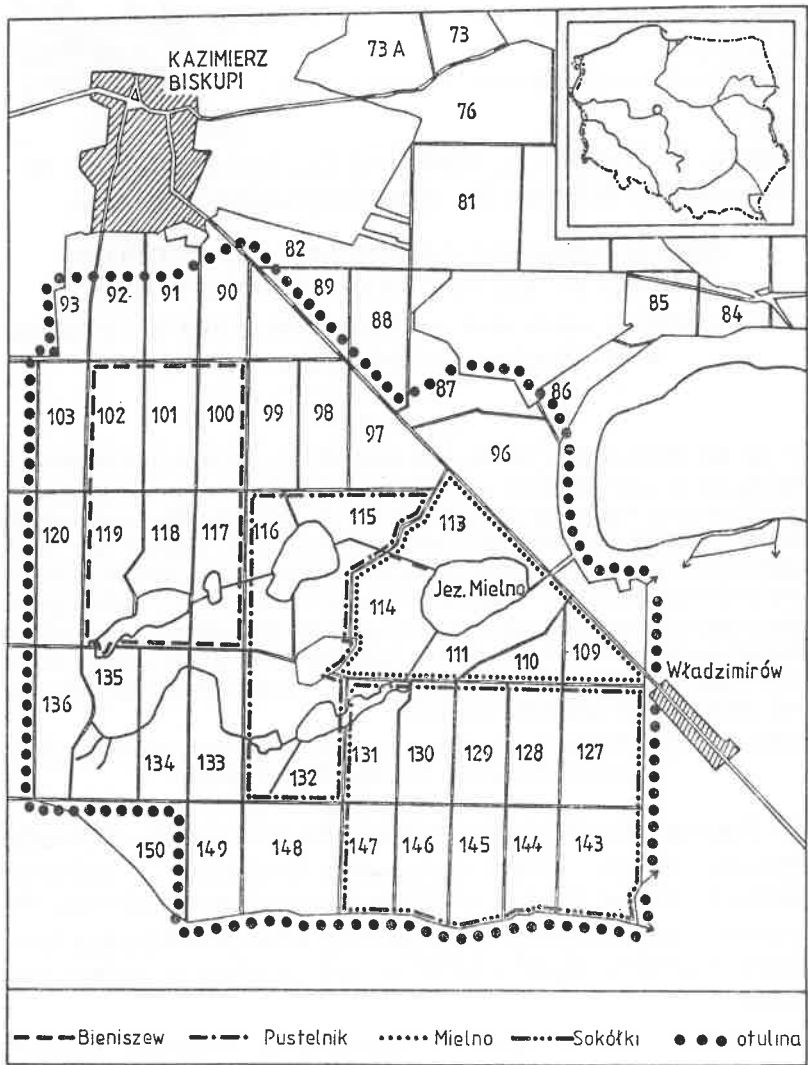
In the Bieniszewski Wilderness near Konin, next to the Mielno Reserve, three new reserves are projected: Bieniszew, Pustelnik, and Sokółki, with a combined area of 578 ha. Dominating this large complex forest are *Galio silvatici-Carpinetum* Oberd., 1957, alluvial ash forests *Astrantio-Fraxinetum* Oberd., 1953, termophilous oak forests *Potentillo albae-Quercetum* Libb., 1933 and acidophilous oak forest *Calamagrosti-Quercetum petraeae* Hartm., 1934, Scam., 1959. The appearance of 14 protected species was notable. Varied landscape, handsome species diverse tree stands, and lakes in the middle of forests determine the high natural values of the projected reserves.

KEY WORDS: Bieniszewski wilderness, nature reserves, protected plants, mixed deciduous forests, alluvial forests.

Puszcza Bieniszewska znajduje się na terenie Powidzko-Bieniszewskiego obszaru chronionego krajobrazu, w odległości około 20 km od Konina w kierunku północno-zachodnim. Ten zwarty, duży kompleks lasów porasta lekko pofałdowany teren, gdzie pomiędzy łagodnymi wzgórzami występują jeziora śródleśne.

W 1957 roku utworzono faunistyczny rezerwat przyrody „Mielno” dla ochrony ptactwa wodnego i błotnego, o powierzchni 93,65 ha.

W latach 1991-93, na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Koninie, pracownicy Katedry Botaniki AR przeprowadzili kompleksowe badania geobotaniczne w celu doku-

Ryc. 1. Rozmieszczenie istniejących i projektowanych rezerwatów przyrody na terenie Puszczy Bieniszewskiej.

Fig. 1. Arrangement of existing and projected nature reserves in the area of the Bieniszewski Wilderness.

mentacji i waloryzacji szaty roślinnej tego terenu oraz ustalenia podstawowych zagrożeń i sposobów ochrony. Opracowano pełną dokumentację naukowo-techniczną dla trzech nowych rezerwatów o nazwie „Bieniszew”, „Pustelnik”, „Sokółki” (Leśnictwo Bieniszew, Nadl. Konin), które przylegają do istniejącego już rezerwatu „Mielno”, i tworzą razem duży obszar (578 ha), który będzie objęty ochroną prawną.

Roślinność i walory krajobrazowe poszczególnych rezerwatów są zróżnicowane:

1. Rezerwat „Mielno” (pow. 93,6 ha) obejmuje Jezioro Mielno wraz z przyległymi łąkami i lasem. W jeziorze występują zbiorowiska roślin wodnych i szuwarowych, a otaczające go łąki porastają zbiorowiska mszysto-turzycowe i trawiaste — głównie łąki trzęślicowe. Rośnie tu 15 gatunków całkowicie lub częściowo chronionych; na szczególną uwagę zasługuje bogate stanowisko rzadkiego gatunku storczyka *Liparis loeselii* (L.) Rich.

2. Projektowany rezerwat „Bieniszew” (144,1 ha). Występują tu dorodne drzewostany grabowo-dębowe, sosnowo-dębowe i brzożowe a konfiguracja terenu jest bardzo urozmaicona. Wyróżniono tu dwa zespoły leśne: świetlistą dąbrowę *Potentillo albae-Quercetum* Libb. 1993 oraz acidofilną dąbrowę trzcinnikową *Calamagrosti-Quercetum petraeae* Hartm. 1934, Scam. 1959. Świetlista dąbrowa jest na tym terenie znacznie zubożała. Liczba gatunków w zdjęciach wynosi 19—40, podczas gdy na innych terenach w dobrze zachowanych dąbrowach świetlistych, wynosi średnio około 60 gatunków. Zubożenie tego zespołu w okolicach Konina stwierdzono na przełomie lat 70-tych i 80-tych (Krotoska 1989). Mimo zubożenia i zniekształcenia świetlista dąbrowa nadal jest cennym składnikiem lasów Bieniszewskich, rośnie tu 6 gatunków prawnie chronionych.

Kwaśna dąbrowa trzcinnikowa zajmuje mniejsze powierzchnie, była badana przez Krotoską (1989). Reprezentuje podzespół *Calamagrosti-Quercetum petraeae convallariosum* (Fab. et Fal. 1964) Brzeg et al (1989). Podzespół ten przedstawia najcieplejsze i najbogatsze florystycznie postacie kwaśnej

dąbrowy, nawiązuje do dąbrowy świetlistej i wysokich grądów. Należy odnotować, że fitocenoza kwaśnej dąbrowy w projektowanym rezerwacie „Bieniszew” leży w pobliżu wschodniej granicy zasięgu zespołu.

3. Projektowany rezerwat „Pustelnik” (100,2 ha). Celem ochrony jest zachowanie różnorodnych, pięknych elementów krajobrazu, przyrody i kultury. Rosną tu naturalne lasy liściaste łęgowe i grądowe z bogatym runem. Wśród mozaiki lasów rozproszone są jeziora śródleśne i polany. W centrum rezerwatu na wzgórzu „Sowia Góra” znajduje się klasztor pustelniczy Kamedułów (założony w 1633) — jedna z niewielu takich pustelni w Polsce. Koło klasztoru krzyżują się szlaki turystyczne biegnące z Konina do okolicznych miasteczek.

Zbiorowiska leśne tego rezerwatu reprezentowane są przez fitocenozy łęgu jarzmiankowo-jesionowego *Astrantio-Fraxinetum* Oberd. 1953, grądu *Galio silvatici-Carpinetum* Oberd. 1957 i zbiorowiska z brzozą omszoną *Betula pubescens*. Na szczególną uwagę zasługują płaty wymienione w łęgu. Las tego typu uważany jest za zbiorowisko o podgórnym zasięgu (Matuszkiewicz 1981), przy czym w Polsce znany był przez długi czas z nielicznych na Pogórzu Sudeckim i Dolnym Śląsku. W centralnej Polsce, na Pojezierzu Brodnickim *Astrantio-Fraxinetum* zidentyfikował Zielski (1978), a ostatnio na Kujawach także Kępczyński i Cyzman (1992). Z Wielkopolski łęg jarzmiankowo-jesionowy znany jest tylko z kilku miejsc (Osieczna k. Leszna, Dziewicza Góra, WPN). Jest to bogaty w gatunki las liściasty wykazujący przywiązanie do źródłiskowych obszarów wododziałowych na terenie Pojezierzy.

Grądy tego rezerwatu reprezentują postać typową zespołu *Galio silvatici-Carpinetum* (Krotoska 1968). Należy odnotować niepokojące zjawisko neofityzacji — masowe występowanie niecierpka drobnokwiatowego *Impatiens parviflora*. Świadczy to o pewnej degeneracji środowiska i stanowi duże zagrożenie dla rodzimych gatunków runa w tym grądzie (Krotoska 1989; Olczek 1974).

Stwierdzono występowanie 13 gatunków chronionych; na szczególną uwagę wśród nich zasługują liczne okazy lilii złotogłów *Lilium martagon* — w łągu i storczyków — *Epipactis palustris*, *Epipactis latifolia* — na łąkach otaczających śródleśne zbiorniki wodne.

4. Projektowany rezerwat „Sokółki” (pow. 240 ha). Jest to duży kompleks leśny, na południowo-wschodnim skraju Puszczy Bieniszewskiej. Występują tu piękne drzewostany, głównie grądowe i łąkowe. Największą powierzchnię zajmują fitocenozy grądowe — *Galio silvatici-Carpinetum*. W warstwie drzew dominuje *Quercus sessilis*, runo jest bogate, reprezentowane głównie przez gatunki z klasy *Querco-Fagetea*. Na wysoczyznach wykształciły się płaty podzespołu typowego, natomiast na słabo nachylonych zboczach zbiorowisko nawiązuje do dąbrowy acidofilnej. Zespoły łąkowe (*Circaeo-Alnetum* i *Astrantio-Fraxinetum*) zajmują stosunkowo mniejsze powierzchnie. Runo łągu jarzmiankowo-jesionowego jest niezwykle bogate; rośnie tu 6 gatunków chronionych oraz liczne gatunki ze związku *Alno-Padion*. Ogółem w rezerwacie „Sokółki” odnotowano 11 gatunków chronionych, z których na szczególną uwagę zasługuje wawrzynek wilczyłyko — *Daphne mezereum* występujący tutaj bardzo licznie. W rezerwacie tym stwierdzono występowanie kilku okazałych dębów pomnikowych — *Quercus robur*, z których najgrubszy miał obwód 550 cm, oraz grabów *Carpinus betulus* — najgrubszy o obwodzie 230 cm.

Lista gatunków całkowicie chronionych stwierdzonych w rezerwach Puszczy Bieniszewskiej:

<i>Dianthus superbus</i> L.	M	
<i>Daphne mezereum</i> L.	M	P S
<i>Epipactis latifolia</i> (L.) All.	M	P
<i>Epipactis palustris</i> (L.) Cranz	M	P
<i>Hedera helix</i> L.	P	S
<i>Lilium martagon</i> L.	B	P
<i>Liparis loeselii</i> (L.) Rich.	M	

<i>Listera ovata</i> (L.) L. Br.	S
<i>Neotia nidus-avis</i> (L.) Rich.	B S
<i>Nuphar luteum</i> (L.) Sm.	P
<i>Orchis incarnata</i> L.	M
<i>Orchis militaris</i> L.	M
<i>Phallus impudicus</i> L. Pers.	M
<i>Vinca minor</i> L.	P

*) B — „Bieniszew”, M — „Mielno”, P — „Pustelnik”, S — „Sokółki”.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że drzewostany Puszczy Bieniszewskiej cechują się dość dobrą kondycją zdrowotną. Różnorodny skład gatunkowy i wiekowy daje potencjalną możliwość ich dalszego rozwoju. Jednakże obserwuje się pewne objawy degeneracji środowiska przyrodniczego. Należy tu wymienić:

- neofityzację — masowy pojaw *Impatiens parviflora* w runie fitocenoz łąkowych,
- zanikanie pewnych rzadszych gatunków np. *Betula humilis* i *Anemone silvestris*.

L I T E R A T U R A

- BRZEG A., KASPROWICZ M., KROTOSKA T. 1989. Acidofilne lasy z klasy *Quercetea roberi petraeae* Br.-Bl. et R. Tx. 1943 w Wielkopolsce. Bad. Fizjograf. Pol. Zach., Ser. B, 39: 5—36.
- KASPROWICZ M., WOJTERSKA M. 1989. Olesy, łągi olsowe i wiązowe oraz ich formy degeneracji w okolicach Konina. Bad. Fizjograf. Pol. Zach., Ser. B, 39: 141—163.
- KEPCZYŃSKI K., CYZMAN W. 1992. Godna uwagi szata roślinna uroczyska Grodno. Acta Univ. Nic. Coper. Biol. 40(79): 3—58.
- KROTOSKA T. 1968. Lasy dębowo-grabowe Wielkopolski. Prace Kom. Biol. PTPN. Poznań.
- KROTOSKA T. 1989. Zbiorowiska roślin naczyniowych Konińskiego Zagłębia węgla brunatnego i jego obrzeży. I. Prace Kom. Biol. PTPN 70: 165—210.
- MATUSZKIEWICZ W. 1981. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN. Warszawa.

- SOKOŁOWSKI A.W. 1980. Zbiorowiska leśne północno-wschodniej Polski. Monogr. Bot. 60: 1—205.
- OLACZEK R. 1974. Kierunki degeneracji fitocenoz leśnych i metody ich badania. Phytocoenosis 3, 3/4: 179—190.
- ZIELSKI A. 1978. Zespoły leśne Pojezierza Brodnickiego i wpływ na nie gospodarki leśnej i turystyki. Studia Soc. Scient. Toruń. D 10(4): 3—85.

Adres autorów:

AKADEMIA ROLNICZA
Katedra Botaniki
ul. Wojska Polskiego 71C
60-625 Poznań